

«Διαχείριση σχολικών συγκρούσεων μέσα από τη διαμεσολάβηση: ένα διαπολιτισμικό σχήμα παρέμβασης στο 5ο Γυμνάσιο Σταυρούπολης»

Πασχάλης Σέντερης

1. Το 5ο Γυμνάσιο Σταυρούπολης και το προφίλ των μαθητών του

Το 5^ο Γυμνάσιο Σταυρούπολης ανήκει στον δήμο Παύλου Μελά, στις δυτικές συνοικίες του πολεοδομικού συγκροτήματος της Θεσσαλονίκης. Οι μαθητές που φοιτούν στο σχολείο αυτό προέρχονται -κατά πλειονότητα- από οικογένειες εργατών χαμηλού και μέτριου μορφωτικού επιπέδου, που κατάγονται κυρίως από τους νομούς Κιλκίς, Σερρών και Δράμας. Ο αριθμός των μονογονεϊκών οικογενειών είναι υψηλός, ενώ μέχρι την προηγούμενη σχολική χρονιά υπήρχαν αρκετοί αλλοδαποί μαθητές. Το ποσοστό των αλλοδαπών μαθητών έχει μειωθεί αισθητά, διότι επέστρεψαν οικογενειακά στις χώρες καταγωγής τους λόγω της κρίσης και της έλλειψης εργασίας. Αρκετοί, επίσης, μαθητές ελληνικής καταγωγής έχουν γεννηθεί σε χώρες του εξωτερικού, ενώ από την αρχή της φετινής σχολικής χρονιάς κάποιες οικογένειες έχουν μεταναστεύσει σε χώρες του εξωτερικού διακόπτοντας τη φοίτηση των παιδιών τους.

2. Ενδοσχολικές συγκρούσεις και η πρακτική της διαμεσολάβησης

Κατά τα τελευταία χρόνια τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας αναφέρουν ότι οι συγκρούσεις ανάμεσα στους μαθητές των σχολείων έχουν αυξηθεί. Συνήθως δε, αντιμετωπίζεται το φαινόμενο αυτό με αυστηρές τιμωρίες, οι οποίες όμως είναι αναποτελεσματικές, καθώς οι μαθητές που τιμωρήθηκαν επαναλαμβάνουν την παραβατική συμπεριφορά τους σε μικρό χρονικό διάστημα μετά την τιμωρία. Αρκετά σχολεία επιβάλλουν την ποινή της αλλαγής σχολικού περιβάλλοντος, μεταφέροντας απλά το πρόβλημα σε άλλο σχολείο. Έτσι παρατηρείται, πολλοί από τους τιμωρημένους μαθητές που δυσκολεύονται να προσαρμοστούν στο νέο περιβάλλον που βίαια κατέληξαν, να εκτονώνουν την οργή τους με βία. Από την προσωπική μας εμπειρία διαπιστώνουμε ότι αρκετοί μαθητές που εμπλέκονται σε ενδοσχολικές συγκρούσεις είναι αλλοδαποί, οι οποίοι λόγω και της φτωχής γνώσης της ελληνικής γλώσσας εύκολα αποτυγχάνουν στις εξετάσεις και συχνά επαναλαμβάνουν τις τάξεις με αποτέλεσμα τελικά να εγκαταλείπουν το σχολείο.

Όλα τα παραπάνω παρακίνησαν τον γράφοντα να εφαρμόσει ένα διαπολιτισμικό σχήμα παρέμβασης με την εκπαίδευση μαθητών – διαμεσολαβητών. Διαπολιτισμικό με την έννοια ότι στόχο έχει να ενδυναμωθούν οι εμπλεκόμενοι μαθητές, ώστε να αναπτύξουν δεξιότητες τέτοιες που θα τους επιτρέπουν να διαχειρίζονται καταστάσεις συγκρούσεων και εκφοβισμού μέσα στον σχολικό χώρο. Παράλληλα, να δημιουργηθούν συναισθήματα αυτοσεβασμού και αλληλοσεβασμού με ευρύτερο στόχο τη συνοχή της τάξης.

Η διαμεσολάβηση είναι μια δομημένη και εθελοντική διαδικασία, αποδεκτή από όλους τους εμπλεκόμενους, κατά την οποία τα δύο μέρη μιας σύγκρουσης παρουσιάζουν τα επιχειρήματά τους. Ένας ή περισσότεροι διαμεσολαβητές (στην

περίπτωσή μας οι μαθητές – διαμεσολαβητές), αφού διαβουλευτούν με τις δύο πλευρές, τις καθοδηγούν προς την κατεύθυνση μιας κοινά αποδεκτής συμφωνίας, η οποία θα πρέπει να ικανοποιεί και τις δύο πλευρές.

Κάθε σχολική χρονιά, πριν την έναρξη του προγράμματος, γίνεται αναζήτηση και επιλογή βιβλιογραφίας, άρθρων και δημοσιεύσεων ή επικαιροποίηση της υπάρχουσας. Κατά την πρώτη σχολική χρονιά εφαρμογής του προγράμματος (σχολικό έτος 2009 - 2010), πραγματοποιήθηκε έρευνα με ερωτηματολόγιο που περιελάμβανε ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου για τη διερεύνηση των απόψεων των μαθητών, της έκτασης του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού, καθώς και των συγκρούσεων στον σχολικό χώρο. Η διερεύνηση συμπεριελάμβανε και τη δυνατότητα να γίνουν αποδεκτοί μαθητές ως διαμεσολαβητές. Τα αποτελέσματα ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά.

Η οργάνωση των ομάδων των μαθητών – διαμεσολαβητών και η εκπαίδευσή τους έγινε στο πλαίσιο υλοποίησης προγραμμάτων αγωγής υγείας, ώστε να υπάρχει και η τυπική «νομιμοποίηση» του προγράμματος, η δυνατότητα ενημέρωσης του συλλόγου των διδασκόντων αλλά και η εμπλοκή όσο το δυνατόν περισσότερων καθηγητών και μαθητών. Το πρόγραμμα περιελάμβανε μία δίωρη συνάντηση κάθε εβδομάδα με την ολομέλεια της ομάδας -μετά το τέλος του ωρολογίου προγράμματος- καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς αλλά και πολλές επιμέρους συναντήσεις με τους αντίστοιχους μαθητές που εφαρμόζαν διαμεσολάβηση, κατά τη διάρκεια της εφαρμογής της διαμεσολάβησης. Η υλοποίηση του προγράμματος περιελάμβανε τα εξής στάδια:

2.1. Επιλογή της ομάδας των διαμεσολαβητών

Μετά τη σύντομη ενημέρωση για τον ρόλο του διαμεσολαβητή στους μαθητές της τρίτης τάξης, μοιράστηκε ένα έντυπο (βλ. παράρτημα) όπου έπρεπε να ψηφίσουν έναν συμμαθητή τους που θεωρούσαν ως πιο κατάλληλο για τον ρόλο του διαμεσολαβητή. Στο ίδιο έντυπο μπορούσαν να δηλώσουν αν ήθελαν να συμμετάσχουν και οι ίδιοι. Κατόπιν, έγινε πρόταση στους μαθητές που έλαβαν τις περισσότερες ψήφους να συμμετάσχουν. Όσοι αποδέχτηκαν την πρόταση, καθώς και όσοι είχαν δηλώσει εθελοντικά αποτέλεσαν την αρχική ομάδα.

2.2. Γνωριμία των μελών της ομάδας

Η γνωριμία και το «δέσιμο» της ομάδας έγινε μέσα από παιχνίδια γνωριμίας και ρόλων. Επίσης, στο στάδιο αυτό έγιναν παιχνίδια ρόλων πάνω στα δικαιώματα του ανθρώπου και ειδικά του παιδιού, καθώς και συζητήσεις αναφορικά με τον κανονισμό λειτουργίας του σχολείου.

2.3. Διδασκαλία των ενδοσχολικών συγκρούσεων και του σχολικού εκφοβισμού

Για τη διδασκαλία των ενδοσχολικών συγκρούσεων και του σχολικού εκφοβισμού χρησιμοποιήθηκε το εποικοδομητικό μοντέλο μάθησης, σύμφωνα με το οποίο οι γνώσεις οικοδομούνται ή αναδομούνται από τον μαθητή με βάση τη διερεύνηση της πραγματικότητας. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν ήταν (κυρίως) η βιωματική, η συνεργατική και η μαιευτική. Κατά τη διαδικασία αυτήν, αρχικά οι μαθητές συμπλήρωσαν ένα έντυπο καταγραφής συγκρούσεων που ήταν παρόντες και τους έκαναν εντύπωση.

Καλές πρακτικές στο πολυπολιτισμικό σχολείο

**ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ
Η ΣΥΜΒΑΝΤΩΝ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ**

Κατά τη διάρκεια του μήνα Νοεμβρίου καταγράψτε όσο πιο αναλυτικά μπορεί μια σύγκρουση, μια έντονη απειλή ή ένα περιστατικό εκφοβισμού που έγινε στο σχολικό χώρο και που έκανε ιδιαίτερη εντύπωση.

✓ Η καταγραφή έγινε από πέν / την: [redacted]

✓ Προκλήθηκε από τον / την:
Μαθητής / μαθήτρια (Τάξη:) Καθηγητής / καθηγήτρια Άλλος

✓ Έγινε εναντίον του / της:
Μαθητή / μαθήτρια Καθηγητή / καθηγήτρια Άλλου

✓ Ημερομηνία και ώρα που έγινε το συμβάν: 20/11/19

✓ Σύντομη περιγραφή του συμβάντος: Για προσωπικούς λόγους... για...
καρέκλα... ήθελε να... συζητήσει... με... μια ομάδα παιδιών...
μέσω... internet... Τα παιδιά αυτά ήταν... αλλοδαποί... χωρίς...
αρχές... και... τρόπος... για τη... λύση... του...
προβλήματος... που... είχαν... ήταν... φόβο... είναι... αφορούν...
στο... ελεύθερα... να... σκεφθούν... την... κοπέλα... και... να...
έκπαιψαν... την... συζήτηση... της... Μα... λέγα... λοιπόν... αδέσμευ...
βέβαια... το... αλλοδαπό... την... περιέβα... εγώ... στο... ελεύθερα... 25:30...
παιδιά... μα... να... λύσει... το... πρόβλημα... όπως... δεν... υπήρχαν... μερικοί...
επιτόκο... οι... καθώς... εισενοήθηκε... η... άστυνομία...
Λόγοι που προκάλεσαν το συμβάν (κατά τη γνώμη μου):
... κατά... την... μιλία... και... δεν... υπήρχαν... λόγοι... που... θα... μπορούσαν...
να... είχαν... προκαλέσει... το... ατύχημα... ή... κοπέλα... έμε... το... δικαίω...
και... όμως... εκείνα... τα... παιδιά... ήθελε... να... της... άδων... ότι... είναι...
!!... μοχλία... *... ή... ζέρων... πως... είναι... άδικο... και... όμως... δεν... είναι...
ήθελαν...
*... και... πως... δεν... θα... έπρεπε... να... τα... είχαν... εστέ... βο... ji... τους...

Εικόνα 18.

Δείγμα εντύπου καταγραφής συγκρούσεων ή συμβάντων

Εικόνα 19.

Αναπαράσταση ενδοσχολικών συγκρούσεων

Με τυχαία σειρά έγινε αναπαράσταση των συμβάντων που καταγράφηκαν και κατόπιν οι «εμπλεκόμενοι - αναπαριστώντες» ανέφεραν τα συναισθήματά τους από τη μεριά του «θύτη», του «θύματος» και των «θεατών».

Επίσης, ο κάθε μαθητής που είχε καταγράψει το συμβάν ανέφερε τα συναισθήματά του και τις σκέψεις του. Στη συνέχεια, έγινε ανάλυση των αφορμών και των αιτιών που προκάλεσαν την αντίστοιχη σύγκρουση, καθώς και ο ρόλος όλων των παρισταμένων. Σταδιακά, στη συζήτηση εισήχθη και το θέμα της πιθανής διαμεσολάβησης στο περιγραφόμενο συμβάν, καθώς και πιθανές στάσεις των μαθητών.

Έγινε εκτενής συζήτηση για τα συναισθήματα των εμπλεκόμενων, καθώς και για την ψυχολογική τους κατάσταση. Επίσης, συζητήθηκε τι δε θα τους άρεσε να ακούσουν ή τι δε θα ήθελαν να κάνουν. Σημαντικά θέματα στις συζητήσεις ήταν: η επιρροή των θεατών – παρατηρητών και ο χρόνος παρέμβασης (για παράδειγμα το αβίαστο συμπέρασμα ήταν ότι ποτέ δεν μπορεί να γίνει διαμεσολάβηση «εν θερμώ», δηλαδή αμέσως μετά από τη σύγκρουση και ενώ οι εμπλεκόμενοι είναι σε έντονη ψυχολογική κατάσταση). Η διαδικασία ολοκληρώθηκε με τον καθορισμό ενός πρωτοκόλλου (βημάτων) διαμεσολάβησης. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι δεν

ολοκλήρωσαν όλοι οι μαθητές της αρχικής ομάδας την εκπαίδευση. Στην πορεία, αρκετοί μαθητές οι οποίοι ίσως θεώρησαν ότι το πρόγραμμα δεν ανταποκρινόταν στις προσδοκίες τους (για παράδειγμα, δε χάνονταν διδακτικές ώρες) απλά σταμάτησαν να παρουσιάζονται στις συναντήσεις. Συγκεκριμένα, η αρχική ομάδα του σχολικού έτους 2010 – 2011 ήταν 42 μαθητές και ολοκλήρωσαν την εκπαίδευση οι δώδεκα (12), ενώ κατά τη σχολική χρονιά 2011 -2012 η αρχική ομάδα ήταν 37 μαθητές και ολοκλήρωσαν την εκπαίδευση οι δεκαέξι (16).

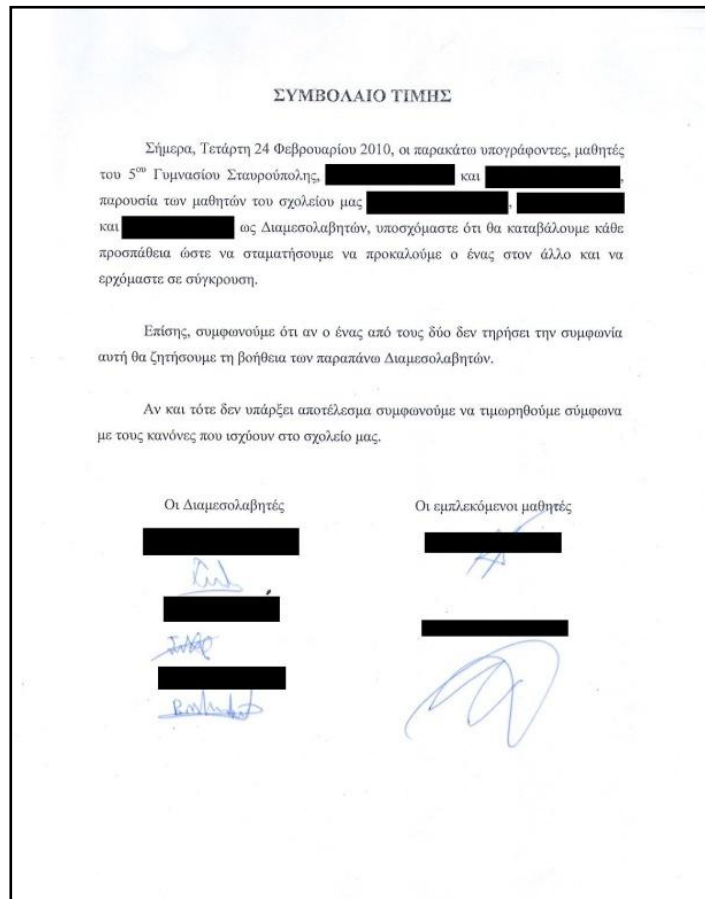
2.4. Απόκτηση δεξιοτήτων διαμεσολάβησης

Σημαντικό τμήμα της εκπαίδευσης των μαθητών – διαμεσολαβητών ήταν η δυνατότητα να παραμένουν ουδέτεροι καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας, να μπορούν να «διαβάζουν» τη γλώσσα του σώματος των εμπλεκόμενων, να διακρίνουν τη διάθεσή τους για συνεννόηση, αλλά και να κάμπτουν τις πιθανές αντιρρήσεις των εμπλεκόμενων μαθητών. Τέλος, να μπορούν – με ήπιο τρόπο – να πείθουν για την ανάγκη των υπηρεσιών τους σε περιπτώσεις εκφοβισμού.

2.5. Εφαρμογή της διαμεσολάβησης

Με την ολοκλήρωση της εκπαίδευσης, η τελική ομάδα παρουσιάστηκε κατά τη διάρκεια της πρωινής προσευχής μπροστά στο σύνολο των μαθητών του σχολείου. Εκεί διαβάστηκε ένα σύντομο κείμενο που αφορούσε τη μελλοντική δράση τους και ανακοινώθηκαν τα ονόματά τους. Επίσης, η λίστα των ονομάτων τους αναρτήθηκε στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου. Όσοι μαθητές του σχολείου χρειάζονταν τις υπηρεσίες τους μπορούσαν να τους προσεγγίσουν και η διαμεσολάβηση γινόταν σε μια μικρή αίθουσα που είχε διατεθεί γι' αυτόν τον σκοπό. Μετά τη διαμεσολάβηση, και εφόσον είχε επιτευχθεί συμφωνία, όλοι οι εμπλεκόμενοι συνέτασσαν και υπέγραφαν «Συμβόλαιο τιμής» –όπως το ονόμασαν οι μαθητές της ομάδας– ότι θα τηρήσουν τα συμφωνηθέντα.

Κατά την περίοδο αυτή, στις εβδομαδιαίες συναντήσεις της ομάδας συζητιόνταν τα περιστατικά που αντιμετωπίστηκαν και γίνονταν κριτική στον τρόπο υλοποίησης αλλά και στις δυσκολίες που τυχόν ανέκυψαν. Βασικός κανόνας της υλοποίησης του προγράμματος ήταν η τήρηση εχεμύθειας από τη μεριά των διαμεσολαβητών αναφορικά με τις συζητήσεις των συναντήσεων της ομάδας αλλά και το περιεχόμενο όσων ειπώθηκαν κατά τη διάρκεια των διαμεσολαβήσεων.

Εικόνα 20.
Δείγμα Συμβολαίου Τιμής

Καλές πρακτικές στο πολυπολιτισμικό σχολείο

3. Αναστοχασμός και αξιολόγηση των δράσεων

Τα αποτελέσματα του προγράμματος ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά: κατά την πρώτη χρονιά εφαρμογής έγιναν τρεις (3) επιτυχημένες διαμεσολαβήσεις, κατά τη δεύτερη δώδεκα (12) και κατά την τρίτη ένδεκα (11). Ιδιαίτερα σημαντικό ήταν το γεγονός ότι οι διαμεσολαβητές αντιμετώπισαν τις πολλαπλές και επανειλημμένες επιθέσεις (που κατέληγαν σε σύγκρουση) εναντίον ενός μαθητή που διέφερε στην εθνικότητα και τη φυλή. Οι παρεμβάσεις τους επέτρεψαν στους αντίστοιχους μαθητές να συμβιώνουν ομαλά και χωρίς συγκρούσεις. Επίσης, αντιμετώπισαν με επιτυχία κατά τη σχολική χρονιά 2010 – 2011 τρεις περιπτώσεις εκφοβισμού και κατά τη σχολική χρονιά 2011 – 2012 δύο.

Η αξιολόγηση του προγράμματος έγινε από τον γράφοντα με ημιδομημένη συνέντευξη των διαμεσολαβητών αλλά και των εμπλεκόμενων στις συγκρούσεις μαθητών.

Ένας εμπλεκόμενος μαθητής της Α΄ τάξης αναφέρει: «*Ενιωσα ωραία, γιατί δε θα μαλώνουμε πια και δε θα έτρωγα ζύλο*», ενώ ένας δεύτερος απαντά: «*Ήταν ωραία, δε θα ξαναμαλώσουμε*» και συμπληρώνει «*καλό θα ήταν να υπάρχουν πάντα αυτά τα παιδιά*» (για τους διαμεσολαβητές). Άλλος μαθητής της Α΄ τάξης τονίζει: (χωρίς τους διαμεσολαβητές) «*αντί να λυθεί το πρόβλημα θα επεκταθεί*» και ο αντίπαλός του αναφέρει: «*όποτε ανακατεύτηκαν άλλοι ανταλλάξαμε βρισιές και κοροϊδίες*» και συνεχίζει: «*εγώ την τήρησα την υπόσχεσή μου, δεν ξανατσακώθηκα με τον ... (αναφέρει όνομα)*».

Κάποιοι διαμεσολαβητές δήλωσαν: «*Μάθαμε πώς να προσεγγίζουμε κάποιον καλύτερα ...*» - κορίτσι Γ΄ τάξης, «*Μάθαμε να μιλάμε ειλικρινά και να καταλαβαινόμαστε ...*» - κορίτσι Γ΄ τάξης, «*Μάθαμε να καταλαβαίνουμε τα συναισθήματά τους (των εμπλεκόμενων) ...*» - κορίτσι Γ΄ τάξης, «*Μάθαμε να πείθουμε τους άλλους ...*» - αγόρι Γ΄ τάξης, «*Έμαθα να ακούω τους άλλους και τα προβλήματά τους ...*» - κορίτσι Γ΄ τάξης, «*Καταλαβαίνω από τη γλώσσα του σώματος τα συναισθήματά τους ...*» - κορίτσι Γ΄ τάξης.

Συμπερασματικά, η αντιμετώπιση των ενδοσχολικών συγκρούσεων μέσα από τη διαμεσολάβηση ενισχύει την ενσυναίσθηση των εμπλεκόμενων μαθητών, αυξάνει το αίσθημα αλληλεγγύης και ωθεί τους μαθητές στο να αναγνωρίσουν τη διαφορετικότητα ή τον πολιτισμό του «άλλου».